

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук
Колеснікової Ірини Василівни
на дисертаційне дослідження Марченко Галини Віталіївни
на тему «Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи
в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань
01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки,
ОНП «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність та доцільність проблеми дослідження, обраної Марченко Галиною Віталіївною, визначається загальнодержавною потребою у компетентних, високоосвічених педагогах, здатних до діяльності в сучасному інформаційному суспільстві. Зазначене вимагає від учителів володіння інформаційно-комунікаційними, інноваційними технологіями навчання, постійного самовдосконалення, про що йдеться в державних нормативних документах: законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про національну програму інформатизації», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016 р.), Професійному стандарті за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" (2020 р.) тощо.

Високотехнологічний розвиток суспільства закономірно призводить до зміни професійних стандартів діяльності педагога. Результатом процесів глобалізації та розвитку медіатехнологій є посилення інформаційної насиченості та взаємодії в освітньому просторі, відбуваються системні зміни характеру й змісту професійної діяльності педагогів. Саме тому одним із шляхів вирішення актуалізованої проблеми є цілеспрямований розвиток медіаосвіти майбутніх педагогів.

З огляду на це, дисертаційне дослідження Марченко Галини Віталіївни, присвячене розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.), є актуальним та перспективним для розвитку сучасної педагогічної науки.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету

імені Івана Франка «Становлення та розвиток освіти і виховання в різні історичні періоди» (державний реєстраційний номер 0110U002112). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26.10.2018 р.) та узгоджено з рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (витяг № 2 від 27. 03. 2019 р.).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Викладені в дисертації наукові положення, висновки є достатньо аргументованими й достовірними, що визначається вибором об'єкта та предмета дослідження, методологією, відображенням основних результатів дослідження в опублікованих наукових статтях, обговоренням на науково-практичних конференціях. Метою дослідження дисертантка визначила теоретичне обґрунтування та характеристику особливостей розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.), окреслення перспективи її використання на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду. Сформульовані завдання дослідження конкретизують шляхи і методи досягнення мети, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації. Як засвідчує аналіз дисертації, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду та рівня робіт.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних, емпіричних методів наукового дослідження, історико-ретроспективного та історико-хронологічного методів, методів контент-аналізу, наукової екстраполяції, математичної статистики. У процесі дослідження авторкою опрацьовано 249 літературних джерел, що свідчить про належний рівень обізнаності дослідниці зі станом розробки наукової проблеми.

Зміст та аналіз отриманих результатів дають змогу констатувати досягнення поставленої мети й вирішення завдань дослідження.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, необхідно вказати на наукову новизну й теоретичне значення одержаних результатів.

Наукова новизна роботи полягає в проведеному комплексному історико-педагогічному аналізі проблеми розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України; обґрунтуванні періодизації розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в 90-ті роки ХХ – на початку ХХІ століття.

Авторкою виокремлені тенденції розвитку медіаосвіти майбутніх учителів

початкової школи, визначені критерії (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний та креативний), показники рівнів розвитку медіаграмотності майбутніх учителів початкової школи (базовий, конструктивний та креативний).

Дослідницею удосконалені історико-педагогічні знання щодо особливостей розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.), уточнені поняття «розвиток», «медіаосвіта», «медіаосвіта майбутнього учителя початкової школи», «медіаграмотність» тощо.

Подальшого розвитку набули наукові знання про тенденції розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України в процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть використовуватися викладачами закладів вищої освіти у процесі розроблення спецкурсів із проблем розвитку медіаосвіти та медіаграмотності для комплексної підготовки майбутніх учителів початкової школи, а також – у системі післядипломної освіти та вчителями закладів загальної середньої освіти під час організації освітнього процесу в початковій школі.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст рукопису дисертаційного дослідження відзначається логічною продуманістю, має чітку структуру. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Розділи дисертації є логічно завершеними, взаємопов'язаними, містять висновки, в яких узагальнено основні положення та наукові результати змістового наповнення кожного підрозділу. Дисертанткою опрацьовано значну кількість наукових джерел (список опрацьованих джерел складає 249 найменувань, з яких – 44 іноземними мовами).

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення роботи; подано відомості про апробацію результатів дисертації та особистий внесок здобувача.

У **першому розділі «Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи як проблема педагогічної теорії і практики: вітчизняний та зарубіжний досвід»** дослідницею розглянуто теоретичні основи особливостей розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах, розкрито методологічні основи наукового пошуку, обґрунтовано категоріально-понятійний апарат дослідження, представлено результати історико-педагогічного аналізу проблеми становлення та розвитку медіаосвіти в закладах освіти зарубіжних країн.

До позитивних сторін дисертаційної роботи відносимо визначення

дисертанткою методологічних підходів до проблеми розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів таких, як системний, акмеологічний, діяльнісний, історико-педагогічний, інформаційний, а також характеристику основних принципів вивчення досліджуваної проблеми (історизму, об'єктивності, науковості, єдності історичного й логічного) та методів здійсненого історико-педагогічного дослідження (історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-ретроспективний).

Проведений комплексний теоретичний аналіз окресленої проблеми дозволив здобувачці конкретизувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження та уточнити низку базових понять: «розвиток», «медіаосвіта», «розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи», «медіаграмотність».

У роботі здійснено бібліографічний аналіз досліджуваної теми, що дозволило виокремити та схарактеризувати послідовні етапи розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.).

Другий розділ дисертаційного дослідження «Система медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)» авторка присвятила розгляду системи медіаосвіти, її дидактичним можливостям. Дисертанткою окреслено концепції реалізації медіаосвіти, її загальні принципи, завдання тощо. Подано загальну характеристику форм упровадження медіаосвіти (інтегрована, формалізована, позакласна, позашкільна). Проаналізовано основні теорії медіаосвіти. Розглянувши проблему розвитку медіаосвіти в освітній площині, було встановлено взаємозв'язки між поняттями «медіаграмотність», «медіакомпетентність», «медіакультура» та «медіаосвіта».

На основі проаналізованих історіографічних, філософських та педагогічних джерел представлено періодизацію розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.). Обґрунтовано основні тенденції розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в Україні, із-поміж яких – глобалізація, інтернаціоналізація, цифровізація та інформатизація освіти, що спричинили поширення та впровадження основ медіаосвіти в міжнародному та українському освітньому просторі; тенденція інституалізації медіаосвіти, що зумовила створення неурядових організацій, інституцій, які впроваджують медіаграмотність на різних рівнях освіти; стандартизація медіаосвіти та законодавче її закріплення у форматі концепцій на державному рівні.

У третьому розділі «Прогностичне обґрунтування розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в Україні»

представлено провідні напрями розвитку медіаосвіти майбутніх педагогів у закладах вищої освіти України. На основі визначених критеріїв (мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, креативний), показників та рівнів розвитку медіаграмотності майбутніх учителів початкової школи (базовий, конструктивний, креативний) проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, результати якого дали можливість авторці зробити висновки про необхідність розвитку медіаграмотності майбутніх учителів початкової школи. Достовірність експериментального дослідження підтверджено шляхом використання методів математичної статистики. Виокремлено чинники, що перешкоджають реалізації медіаосвіти в закладах вищої освіти України. Розроблено низку рекомендацій для формування й розвитку основ медіаосвіти в майбутніх учителів початкової школи в процесі їхньої фахової підготовки в університетах.

Загальні висновки логічно впливають зі змісту дисертаційної роботи й відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань, теоретично обґрунтовані та експериментально підтверджені.

Повнота викладу основних результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дослідження відображено в 16 публікаціях (14 одноосібних), із яких 7 статей (1 – у співавторстві) у вітчизняних фахових виданнях, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави (Польща), 8 – у збірниках праць та матеріалів наукових конференцій.

Таким чином, зміст, обсяг та кількість публікацій відповідають вимогам МОН України щодо оприлюднення основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Отже, здобувачка на належному рівні виконала поставлені наукові завдання та оволоділа методологією наукової діяльності, що надає їй право публічного захисту основних положень дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту анотацій і основних положень дисертації. Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним та висвітлює основні положення дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих результатів, варто зазначити дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. У першому розділі, підрозділі 1.1 «Методологічні засади дослідження проблеми розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкових класів» дисертанткою розглянуто проблему досліджуваного явища з позицій п'яти підходів: системного, акмеологічного, діяльнісного, історико-педагогічного, інформаційного. На наш погляд, варто було б більш ґрунтовно розглянути реалізацію акмеологічного підходу, оскільки в контексті зазначеної проблеми

він видається важливим та значимим, однак у дослідженні він висвітлений не достатньо широко (с. 32-33).

2. Нам імпонує, що джерельну базу дослідження становлять офіційні документи, інформаційно-аналітичні, навчально-методичні матеріали з медіаосвіти, проте робота значно виграла б, якби авторка у п. 2.1, п. 2.2, обґрунтовуючи вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, більше уваги приділила положенням Професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)", який визначає загальні та професійні компетентності сучасного вчителя.

3. Позитивно оцінюючи напрацювання дисертантки щодо визначення актуальних напрямів розвитку медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти України, зауважимо, що більш ґрунтовного аналізу потребує представлення міркувань щодо інтеграції медіаосвітніх дисциплін у навчальні плани підготовки майбутніх учителів початкових класів (п.3.1). Доречно було б більш повно представити чинні освітні програми, за якими здійснюється розвиток медіаграмотності майбутніх педагогів в університетах України, що дало б можливість викладачам, за необхідності, використовувати їх у своїй діяльності.

4. Незважаючи на те, що педагогічний експеримент вдало сплановано, його результати переконливі, у п. 3.1 представлено переважно математичну обробку результатів експериментальної роботи, однак, на нашу думку, слід було б подати їхню більш розгорнуту аналітичну характеристику.

5. Доцільно було б проаналізувати роль і місце медіаосвіти в контексті побудови персональної неперервної освітньої траєкторії майбутніх учителів початкових класів.

Уточнюємо, що зазначені зауваження носять рекомендаційний характер і не знижують значущості виконаного наукового дослідження, що є самостійною завершеною працею.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Зважаючи на актуальність обраної наукової проблеми, обґрунтованість наукових положень, висновків, рекомендацій, новизну й повноту викладу їх у наукових публікаціях, вважаємо, що дисертаційне дослідження Марченко Галини Віталіївни на тему: «Розвиток медіаосвіти майбутніх учителів початкової школи в університетах України (90-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)» є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40, а Галина Віталіївна Марченко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, ОНП «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри методики

викладання навчальних предметів

КЗ «Житомирський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти»

Житомирської обласної ради

Ірина КОЛЕСНИКОВА

Підпис офіційного опонента

Колеснікової І.В. засвідчую

завідувач канцелярії

КЗ «Житомирський обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти»

Житомирської обласної ради

Олена КРАВЕЦЬ